

Slovenska Gospodinja

Izhaja vsako 3. soboto v mesecu kot priloga »Naš. Listu« in velja posebej prejemana na leto 3 K.

Leto IV. V Ljubljani, 28. novembra 1908. Št. 11.

Uredništvo »Slovenske Gospodinje« je v Ljubljani, Mestni trg št. 17

Srbkinje.

Slovenkam po jeziku, krvi in zgodovini najbližja sestra je Hrvatica ter njena sosedka Srbkinja.

Prav sedaj vre jako nevarno na slovanskem jugu; Srbija in Črnagora se oborožujeta, in ni nemožno, da začne Avstro-Ogrska krvavo vojno s tema dvema slovanskima državama zaradi Bosne in Hercegovine. V Srbiji in Črnigori živé Srbi, a med njimi ležeči deželi Bosna in Hercegovina sta po svojem prebivalstvu tudi večinoma srbski. Zato zahtevajo Srbi, da se Bosna in Hercegovina priklopita srbskima državama, tako da bi imeli na Balkanu dve veliki srbski kraljestvi, ki bi se morda že kmalu združili v eno samo srbsko kraljevino. V srbskih državah torej gori in vre; osnovalo se je že mnogo velikih čet srbskih prostovoljcev, a za boj proti nemški politiki se pripravlja tudi srbsko ženstvo. Srbkinje se vadijo rabiti puško in meč ter se uče ranarstva in bolnišničarstva. Naše sestre hočejo v boj za domovino in srbske narodne pravice!

»Oktoberski diplom« od l. 1860. je zopet vzbudil srbski narod, ki se ga je po burnih letih 1848/49 in za časa »Bachovega sistema« polastila neka malodušnost. Čim je padel ta sistem, je nastalo v srbskem narodu živahno gibanje, probudile so se v njem nove nade. Združila se je srbska omladina in njeni pristaši so se razšli na vse strani, da kakor apostoli širijo prosveto in povzdignejo v narodu ljubezen do domovine. Po mestih in vaseh so prirejali mladi ljudje omladinske shode in javna predavanja, v vseh slojih so zanetili navdušenje za narodno stvar, bratsko slogo in ljubezen.

Ta doba navdušenja in požrtvovalnega dela za narodno stvar je prebudila tudi srbsko ženstvo; v srbskih hčerah se je vzbudila misel, da tudi one osnujejo lastna ženska društva, ki naj širijo prosveto in ž njo izvedejo srbsko ženstvo iz stoletne kulturne teme in narodnemu napredku škodljive odvisnosti. Nova ideja in vkoreninjeni predsodki o vsakem javnem ženskem delovanju pa so bile skoraj nepremagljive zapreke. Kljub temu je bilo l. 1864. osnovano v Novem Sadu prvo srbsko žensko društvo,

ki je objednem najstarše v celi Avstro-Ogrski in južni Evropi sploh. Društvo ni imelo odobrenih pravil, ker jih oblasti niso zahtevale.

Dve leti pozneje so izvolile Nemke v Novem Sadu odbor, ki je pozval vse Novosadkinje — brez razlike vere in narodnosti — da ustanove skupno društvo, zatrjujoč, da bo to društvo služilo le človekoljubnim namenom in podpiralo novosadske ubožce neglede na vero in narodnost. Srbkinje so se odzvale temu pozivu in sporazum je bil dosežen. Prvi sestanek se je vršil v januariju l. 1864. Sedaj je to skupno društvo tudi imelo pravila, katera je vlada potrdila. Srbkinj je bilo toliko, da so imele v društvu večino in dve tretjini nabranih prispevkov je bil srbski denar.

Toda ta edinost ni dolgo trajala, ker so nastala neka nesporazumljenja, in Srbkinje so druga za drugo zapuščale društvo. L. 1880. so zopet same osnovale »Dobrodelno društvo«, ki se je moralo boriti z mnogimi težkočami, predno si je pridobilo trdnih tal. Sedaj zavzema eno prvih mest med ženskimi društvi. Leta 1884. je to društvo priredilo v Novem Sadu razstavo srbskih narodnih ženskih ročnih del. Razstava je sijajno uspela. Društvo ima nad 120 ženskih podružnic, ki štejejo okrog 10.000 članic. V večjih mestih vzdržavajo te podružnice: ženske obrtne šole, otroške vrtce in dajejo nadarjenim Srbkinjam podpore.

A v kraljevini Srbiji, v Belemgradu, obstoja že 30 let »Žensko društvo«; svoje podružnice ima v vseh večjih mestih. »Žensko društvo« vzdržuje obrtne šole, dijaško kuhinjo, žensko hiralnico in bazar narodnih ženskih ročnih del, kjer kupujejo večinoma tujci. Poleg tega je v Belemgradu društvo »Knjeginja Ljubica«, ki podpira cerkve in šole v Stari Srbiji in Macedoniji; »Kolo srbskih sestara« podpira begune iz neosvobojenih pokrajin in skrbi za njih osirotele otroke; društvo »Materinstvo« skrbi za najdenčke.

Glasilo ženskih društev v kraljevini Srbiji se imenuje »Domačica« in izhaja že 29 let; Glasilo ženskih društev srbskega ozemlja v Avstro-Ogrski nosi ime »Ženski svet« in je bilo ustanovljeno l. 1886. v Novem Sadu. Pri teh listih sodeluje skoraj izključno ženstvo. Delo srbskih ženskih društev nima

v toliki meri feminističnega značaja, ampak je bolj človekoljubno, prosvetno in narodno. Zato ne najdejo srbska ženska društva nikakega odpora tudi v onih krogih, ki so sicer ženski emancipaciji precej nasproti; njih delovanje se razvija mirno, brez bojnih klicev modernega feminističnega stremljenja in vendar je uspešnejše, ker jim je zadnji cilj napredek naroda v duševni emancipaciji srbskega ženstva.

Vendar pa so tudi Srbkinje že spoznale in pokazale, da morejo doseči to, kar so dosegli moški. Ženski pokret na zapadu je prodril do njih in podžgal kakor električna iskra žensko gibanje. Vse večje ideale so si stavile pred svoje oči, ideale ravnopravnosti z moškimi, ki so se začetkoma protivili ženskemu gibanju. Toda pod vtisom napredovanja ženskega pokreta na zapadu so odločujoči krogi kmalu spoznali, da je v današnji dobi napredek poedinega naroda le takrat mogoč, ako sta mož in žena enakopravna, duševno na enem istem stališču, da moreta skupno prenašati vse, kar jima kasneje nudi življenje.

Žene so željno vpirale svoje oči na vseučilišče in zahtevale, da se jim odpro vrata hrama znanosti, da pridejo tako tudi one do one izobrazbe, ki je bila dosedaj izključno pristopna moškim. Največ srbskih študentk je vpisanih na raznih univerzah v inozemstvu in doma na filozofski fakulteti; v zadnjem času pa se posveča veliko število študentk juridičnim in tehničnim naukom. Dovršene filozofke dobivajo službo po strokovnih in učiteljskih šolah.

Tako so Srbkinje prišle na univerzo, dobile so večje pravice, ali cilja emancipiranih žen še niso dosegle; še je treba borbe, dela, onega dela, ki prinaša narodu stvarnih koristi. Polagoma vstaja srbska žena, ima pa več idej nego moči, da jih uresniči. Naloga, ki jo čaka, je velika in zahteva mnogo volje in vztrajnosti. Nekdanja Srbkinja je dajala hladilne vode ranjenikom na Kosovem polju, obvezava jim je težke rane, a današnja Srbkinja naj napaja narod z duševno hrano, celi naj globoke rane, ki jih je pustila na telesu naroda sužnost! Svoje poglede naj obrača v bodočnost! Srbkinja naj ne gleda samo okolo sebe, kjer sije vedro svobodno solnce, gleda naj tudi doli proti jugu, kjer bivajo sužnji bratje, da budi zaspano narodno svest, ponos in da mu krepí duh za smelo, obupno borbo. To je naloga današnje Srbkinje, to jo čaka v bodočnosti, to je cilj srbske narodne učiteljice in študentke.

Danes pa se Srbkinje pripravljajo na boj za očetnjava. Največji svetovni listi prinašajo slike, ki kažejo strmečemu svetu, kako vadijo srbski častniki sredi polja srbska dekleta, srbske žene iz naroda ter srbske gospodične in gospe uporabljati smrtonosne puške! Vselej je bila Slovanka junaška, a največ junakinj je rodila srbska zemlja! Opeva jih nešteto narodnih pesmi in pripovedk. —

Slovenke svoje sestre občudujemo; toda želimo hkratu, da bi se grozeči bojni oblak razpršil, ker bojimo se, da se vzlic vsemu junaštvu Srbov povrne — kosovska žaloigra.

Jos. Premk:

Ljudmila.

Zazdi se včasih človeku, da je v svoji cvetni mladosti vendar že star, zelo star: skoraj bi sklonil glavo in brez vsakih želj bi izdihnil, in končal s tistim predsmrtnim vzdihom vse to težko križeromanje. Pa potem pridejo trenutki, ko se razprostre pred trudnimi očmi še toliko lepote, toliko upov, in pozabljen je ves obup, pozabljeno vsako, še tako težko razočaranje in zopet se zastavi noga in s podvojeno silo gre slepec svojemu cilju nasproti...

To so trenutki, katerih je polno življenje vsakogar in so važni in usodni baš zaradi svoje hipnosti. A ti, ki se te spominjam danes, jih nisi poznala.

Kako življenje si zrla ti pred seboj, Ljudmila!?

»Glejte, nič se mi ne zdi lepše, kot takile večeri. Nemotena se zasanjam gori v nebeške zvezde in zdi se mi, da mežikajo meni — naj se le veselim, ker sem še tako mlada in je vse najlepše še pred menoj!«

Tako si mi dejala takrat, ko je kanila v mojo dušo grenka misel, da bo morda tvoje razočaranje tem večje, čim silnejši so bili tvoji upi.

In kako je prišlo potem? —

Lepi so bili tisti dnevi. Božje solnce jih je preprezalo z vsem čarom, in po logih so kimali zvončki.

Takrat sva hodila po mehkih travnikih z mlado dušo, z veselim srcem, in nikdo ni mislil, da bo spomin na tiste ure tako grenak.

Osemnajst let je štela Ljudmila in v obrazu in v besedi se ji je poznalo, da so njene misli še vse čiste in nedolžne, kakor je bil nedolžen njen pogled, ki se je vsak hip odtrgal iz njenih žametnorjavih oči in me objel tako toplo.

»Čemu ste tako tihi?« me je vprašala včasih in obstala pred menoj.

»Kaj naj govorim?«

»Bodite veseli; zakaj se ne smejete?«

»Ali je v smehu že vse veselje? Na obrazu smeh, v duši bol, to je vsakdanja slika, ki nam kaže življenje tako varljivo.«

In potem je za hip obmolnila.

»In vendar je lepše, da se človek smeje in ne kakor vi, ki me samo gledate, ne poveste ničesar in si mislite bogvekaj.«

Tako je dejala navadno in potem sva se prijela za roko in sva korakala dalje.

Ampak vsakdo se moti, kdor misli, da sva se že ljubila.

To ni bila ljubezen. Bilo je nekaj drugega, kar človek tako neizmerno ljubi, goji z največjo skrbnostjo in se boji povedati, ker bi tisto čustvo ne našlo v besedi pravega izraza in bi se tako omadeževala in oblatila tista velika misel, ki je tako sladko ležala nad dušo... Morda sva tako čutila oba in sva skrivala drug drugemu, dobro vedoča, da si kaj takega nikdar ne poveva, ali čutila sva, da je nekaj velikega vstalo med nama, ker so se tako željno iskale najine oči in je tako voljno sledil korak koraku...

In včasih, ko si nisva vedela povedati ničesar več, sva zastrmela v mrak, ki se je počasi kradel v sobo.

»Ali ni tako lepo?« je zavzdihnila Ljudmila, in v mraku sem videl, kako ji nemirno begajo trepalnice, kot da hočejo siloma zatreti kar trepeče v očeh; Čul sem, kako ji je vztrepetal glas, skoraj, da je zastala zadnja beseda v grlu.

To je bil tisti usodni čas, ko je človek brez lastne volje, in je boleost ali radost v srcu tako velika, da so lahko premagani vsi predsodki, pomisleki, — vse, čez kar bi se moralo do zaželjene sreče.

In prav zato sem molčal.

Bogve, kakšna bi bila tista beseda, ki bi jo bil izrekel, prepodila bi bila v hipu vso svečanost tihega večera in začudila bi se bila oba, kako sva mogla želeto po trenutku, ki nama bi onečastil vse, kar sva lepega skrivala v srcu...

In tako sva molčala sladek molk.

Včasih se je zmotila roka, da se je dotaknila las, — kar tako, a vendar je obležala na njih in glavica je klonila nazaj, boječe se je približal obraz obrazu in v strahu so se zaklopile trepalnice, ko so se prvič našle trepetajoče ustnice.

Kako je bilo takrat — —!

V tisti zadnji sobici, ki so jo njeni starši odločili za moje stanovanje, v tisti skromni sobici, ki je niso krasili mehki fotelji in ne težke preproge, ampak komaj nekaj razmetanih knjig, papirja in enake ropotije, tam sva navadno sanjala zvečer in pozabila skoraj, da se zunaj še vrti svet in dere življenje še dalje svojo kričečo pot.

»In vi se ne dolgočasite?« me je pozdravila navadno in sedla kar na posteljo, ker tako se ji je zdelo menda najlepše in najkomodnejše.

»Dolgočasim — čemu?«

»In vedno pišete?« me je popraševala dalje in pričela pregledovati začete rokopise...

»Kaj še! Ravno nasprotno! Prav ničesar ne delam, ker bi bilo brezmiselno, ako bi delal že sedaj.«

»Kako to?«

»Mlad sem še, in moje misli so kakor omahujoč most; treba da se umirim, očistim, spoznam in da vem soditi!«

»Čemu vse to?«

»Tako je treba, Ljudmila, da se postaram, ker mladega človeka se povsod zavrača, uči in izsmehuje. Vsa namišljena samostojnost je neumnost; udati se mora, ako noče, da ostane osamljen in pozabljen, posebno tak, ki piše — — novele!«

Zadnjo besedo sem povedal zelo tiho, da bi je ne čulo nepoklicano uho in sam sem se je sramoval.

»Glejte, a včasih ste tako navdušeni!« mi je očitala in me pogledala zelo pomilovalno.

»Da, včasih, a to mine!«

»Pa to ni lepo!«

»Spoznali boste, Ljudmila, da mora biti tako!«

»Nikdar!« je dejala odločno. »Jaz ne bom pisala novel, ker vem, da je to zelo nevhvaležen posel, ali svojih misli ne bom tako hitro izpremenila kakor vi.«

»To je vse zelo lepo, ampak izpeljati stvar se mi zdi nekoliko težje!«

»Prav tako, samo odločnosti je treba. Vi me poznate, poznate moje misli, in ako se bodem zoper nje pregrešila, me kaznujte po svoji!«

To je povedala zelo hitro, in morda je v svoji navdušenosti tudi zardela. Ne vem. Mrak je bil, in odgovor sem ji ostal dolžan.

* * *

Od tedaj je preteklo dokaj časa.

Vsak dan sem srečaval druge obraze in čul druge besede in skoraj, da sem pozabil na tiste davne večere, ki sem jih preživel nekdam z Ljudmilo. In morda bi ostalo vse pozabljeno, da ni hotel slučaj drugače.

Prav tako lep dan je bil, preprežen od solnca in v logu so kimali zvončki kot takrat, ko sva korakala z Ljudmilo po mehki travi.

Hodil sem pod tistimi visokimi topoli, po tisti dolgi stezi, kjer sem nekdam tako srečen gledal njene žametnorjave oči. Še vedno se je poznala v smreki zarez, kamor je nekdam zarezala svoje ime. A log se mi je zazdel samotni in dolgočasen. Nič več niso tako ljubko kimali zvončki, nikjer nič poezije. Takrat pa sem občutil globlje kakor kdaj, da nas znani kraji spominjajo znanih ljudij, in zdelo se mi je, da sem bil tistim borom nekaj dolžan...

In kaj je bilo tisto? — Ako se človek ozre na prehojeno pot svojega življenja, mora nehote obstati pred tem ali onim trenutkom, ki mu turobno priča o krasoti davnih dogodkov. Tako sem zagledal tam zadaj za seboj čas, kateremu še nisem postavil spomenika, ker nisem vedel, kako se je stvar končala... Tu je bila z mano, a kje je zdaj?

Začel sem poizvedovati in zvedel sem, da je poročena z nekim profesorjem. Hotel sem samo videti

še tisti obraz, ki jo je premotil tako rano, da je pozabila na vse one mežikajoče zvezdice in vso biserno bodočnost, na vse upe in cilje velike sreče! . . .

V tretjem nadstropju zelo elegantne hiše sem pozvonil in zagledal obraz v okvirju osivelih las, obraz profesorja — soproga Ljudmile. Ostrmel sem in pomislil, da li nisem morda kje poslušal rajskega ptiča in presanjal dolgo vrsto let. — Ampak ne! Siv je bil samo gospod soprog, gospa soproga je bila še pravcata roža, in komaj da sem še v njej spoznal nekdanjo bledikasto Ljudmilo.

»Zdi se mi — ?« je zajecala.

»Da, jaz sem!« sem ji pomagal iz zadrege.

»Kdo bi mislil, da se me še spominjate!«

»No, da! Ko sem hodil te dni po logu, sem se spomnil vas in bil sem radoveden, kako zvesti ste ostali svojim upom!«

»O, vi ste zlobnež! Tako sem morala! Vi ne veste: življenje samo je vse kaj drugega, kakor otroške sanje, a tudi sanje so lepe. Lepo je bilo takrat, kaj ne! — Ali še pišete novele?«

»Nič več! Tudi jaz sem postal trezen!«

Pogledala me je zelo nezaupno.

»Ali ste še vedno tako zaljubljeni?«

»Tudi nič več!«

»O — vi! Jaz sem vas takrat zelo ljubila!« je pošepetala. Vstopil je soprog . . .

Še nikdar nikoli se mi niso zdele ulice tako puste in dolgočasne kakor tisto popoldne. — — —

Tako je pripovedoval prijatelj in vsi smo ga napeto poslušali, ker je bil na glasu, da dela včasih tudi verze.

»Sl. N.«:

Umrljivost otrok.

Ued vzroki, da se število Slovencev ne množi niti tako, kakor število manj plodovitih narodov, je tudi umrljivost otrok. Najokrutnejša morilka slovenskih otrok je materinska nevednost in brezbržnost. To je nadvse žalostna resnica. Pri nas je umrljivost otrok nerazmerno velika, dosti večja, kakor pri drugih narodih. Zlasti mnogo pomrje nezakonskih otrok. Včasih se je mislilo, da je število nezakonskih otrok najboljše merilo za nravnost kakega prebivalstva. Nezakonski otrok je veljal za sad »greha«, nezakonsko rojstvo je bilo madež za mater in otroka. Danes pa vemo, da je bilo to nazaranje neumno. Tudi vemo, da je število nezakonskih otrok največ posledica socialnih in ekonomičnih razmer, ne pa višje ali nižje nravnosti ljudstva. Pa bodi

že tako ali tako, nezakonski otroci niso krivi svojega rojstva; na svetu so in imajo ravno isto pravico do življenja in do sreče kakor vsak zakonski otrok.

Nezakonskih otrok pomrje razmeroma skoraj še enkrat toliko, kakor zakonskih in navadno ostanejo proletarci najnižje vrste. Tega so krive razmere. Nezakonskemu otroku se godi navadno v mladih letih še slabše kakor psu, a ko količkaj dorase, ga pahnejo v svet: plavaj če znaš, če ne, pa se potopi.

In vendar je prav lahko rešiti na tisoče teh nesrečnih bitij smrti in jih napraviti za koristne člane človeške družbe in dobre ljudi. Avstrija je v tem oziru še daleč za vsemi kulturnimi narodi. Kaj se da storiti, to kaže mesto Lipsko. Tam je bila zavlada uprav strašna umrljivost otrok. Vsako poletje jih je nad polovico pomrlo. Končno je mestna občina vzela stvar v roke, prevzela oskrbovanje nezakonskih otrok in je v nekaj letih dosegla, da pomrje veliko manj nezakonskih, kakor pa zakonskih otrok.

Pri nas se je šele letos začelo nekaj delati za varstvo otrok. Sodni uradniki so vzeli stvar v roke, in hvaležni smo jim lahko, da so se tega lotili. Naj bi jih podpirali vsi, ki sploh človeško čutijo, naj bi jih zlasti podpirale občine, saj je človeško življenje najdražji zaklad vsega naroda! Posebno paznost je posvečati nezakonskim otrokom, s katerimi se je včasih ravnalo uprav kanibalsko. Starejši Ljubljancje se bodo spominjali, da so svoje dni nezakonske otroke gotovih »kavalirjev« dajali na rejo v hiše, ki so jih imenovali »Selchkamre«, kjer so otroci navadno že v kratkem pomrli.

Pa tudi oskrbovanju zakonskih otrok je posvečevati največjo paznost, ker so matere dostikrat tako nevedne in brezbržne, da same spravljajo svoje otroke v grob. Zdravnik dr. Derč, ugledni specialist za otroške bolezni, je v tem oziru pisatelju teh vrstic povedal takih detajlov, da so se mu kar lasje ježili. Zdravniki imajo sploh jako težko stališče, nele ker so matere navadno silno nevedne, nego tudi zato, ker se tudi najboljšim nasvetom iz brezbržnosti, navade in starokopitnosti ne pokoravajo.

Za naš narod bi bilo velikanskega, neprecenljivega pomena, če bi se umrljivost otrok kolikor mogoče zmanjšala, kajti potem bi se skupno število Slovencev kmalu izboljšalo. Porodov mora biti veliko več kot slučajev smrti, in sicer se morajo novorojenci tudi ohraniti, potem se bo pomnožilo splošno število Slovencev. Na tem polju se odpira zdravstvenim oblastnijam hvaležno polje delavnosti, žal, da se na te oblastnije ne smemo preveč zanašati. Splošnost pa ima ne le pravico, nego tudi dolžnost kontrolirati in vplivati odločno na vzrejo otrok, dokler so matere tako nepoučene kakor dandanes. Glede vzreje otrok in sploh negovanja zdravstva bomo še govorili nekoliko obširneje.

Glavna naloga vsem strankam skupne slovenske politike mora torej biti, da skrbi za pomnoževanje slovenskega naroda in za ohranitev tistih, ki zapuščajo slovensko domovino, da bi si v tujini služili kruha.

Dragotin Blažič:

Učitelj Simon.

Črtica iz preteklih časov.

V kotu je nekaj zaškrtalo. Stoinpetdeset umazanih glavic se je dvignilo in obrnilo v ono stran, odkoder je prihajal šum.

Gospod učitelj Simon Kandus pa je odložil kredo na mizo ter dejal osorno: »Tiho, tiho!«

»Gospod, gospod učitelj«, je klical učenec v zadnji klopi, »ali naj jo?! Desko vržem, če se prikaže!«

Učitelj Simon Kandus se je ozrl po učencih: »Ne! Rekel sem že, kdo pride danes; le tiho in mirno! Zvezke na klop in prepisite povestico, ki sem vam jo napisal na tablo. Toda tiho se mora to izvršiti! Če pridejo gospod, morate takoj vsi vstati in reči: 'Dober dan, gospod!' — Učil sem vas že, upam, da že znate; tako, sedaj pa pisati!«

Stoinpetdeset glavic se je sklonilo in stoinpetdeset peres je škripalo po gladkem papirju.

Bilo je že pozno popoldne in polumrak je legal po šolski sobi. Otroci so se sklanjali globoko nad zvezki ter tiho prepisovali povestico s table. Sedaj pa sedaj je kateri odložil pero in se ozrl na plešo gospoda učitelja, ki je sedel pri mizi, si naslanjal glavo ob komolce in strmel v tla; le včasih je hitro dvignil glavo ter se ozrl proti vratom, kakor bi nekoga pričakoval.

V kotu je zopet nekaj zaškrtalo.

»Oh, vidim jo, vidim!« je klical zopet učenec v zadnji klopi. »Gospod učitelj, smem?«

Gospod učitelj je dvignil glavo: »Ne, gospod morajo vsak čas priti!«

»Jezes, Jezes! — proti meni gre! Kje je deska, deska!«

Gospod učitelj je skušal biti strog, toda bilo je prepozno.

»Tu imaš, sedaj nas ne boš več motila!« je vzkliknil učenec v zadnji klopi ter odskočil.

Učitelj je miril, ali pomagalo ni nič.

»Ali si jo, ali si jo zadel?« so vpili vsi vprek in tekli k peči gledat ubito miško. Vsakdo izmed stoinpetdesetih jo je hotel videti in tako je nastala velika gnječa.

Gospod nadzornik je vstopil.

Gost prah se je dvignil s tal, nadzornik niti ni videl, kje stoji učitelj; ta pa je stal kakor okamenel

pri mizi in hotel nekaj reči, ali beseda mu ni šla preko grla. Otroci so postali pozorni, ko so slišali, da so se zaprla vrata. Pozabili so na miško ter se obrnili: tuj gospod! — A — to je tisti!

Hitro so se bližali svojim prostorom in govorili pretrgano: »Dober dan, gospod!«

Prah se je podel in učitelj je pozdravil nadzornika. Bil je to sila učen mož z razmršenimi, rdečimi brki, iz njegovih oči je sijala strogost. Vstopil se je sredi sobe ter dejal: »Ali ni to šola pri sv. Damijanu?«

»Šola — pri svetem Damijanu, seveda pri sv. Damijanu!« je ponavljal gospod učitelj zmeden.

»In kaj ste imeli sedaj?« — Gospod nadzornik je govoril nemško in učitelja je vsaka beseda zbadla v srce.

»Slovensko, obravnava berilnega sestavka 'Domovina'«.

Gospod nadzornik se je strogo obrnil proti peči. Otroci so slutili nekaj hudega in skesano so strmeli v tla. »Tamle je bila obravnava? — To je bil tepež, ali kaj?«

Učitelj je razumel, kaj hoče nadzornik vedeti.

»Bila je miška, gospod nadzornik; vedno nas je motila s svojim škrtanjem in danes posebno. Prepo-vedal sem otrokom metati deske vanjo, zgodilo se je proti moji volji. Eden jo je ubil — kdo je bil to?! Naj se oglasi, jaz mu že pokažem! — Potem so pa vsi drli tja, gledat jo. Verjemite mi, cenjeni gospod nadzornik, jaz...«

»Kaj — aj? Miši imate v šoli! To je skrajna nesnaga; in kaj še vidim, gospod učitelj! — Okna imate zadelana z žaganjem. Kedaj vendar zračite? — Ta smrad!«

»Gospod nadzornik, oprostite! Drv še nisem nič dobil...«

»Da, da, seveda! — Toda nadaljujte s poukom! Kaj je to na tabli?«

Otroci so sedeli nemo v klopeh; niso razumeli govornice in vendar so nekaj slutili. Mrak je že skoraj legal po sobi in zaspano so kimali z glavami, nekateri tudi dremali. Učitelja je minul prvi strah in nekoliko pogumneje je odgovoril:

»Berilo je napisano, otroci ga sedaj prepisujejo v zvezke.«

Gospod nadzornik je ostrmel: »Berilo —? In prepisujejo? To berilo imajo vendar v berilih. Za božjo voljo, kaka metoda pa je to?«

»Mislil sem, da si ga bodo potem lažje zapomnili —.«

»Lažje, da, lažje — to je stara šola... Ničesar ne čitate. Nič ne veste, kako se podučuje dandanes! In sedaj smo vas na stara leta celo stalno namestili. O, da bi bil jaz to preje vedel! — Tak učitelj —!«

V zvoniku sv. Damijana je že odbila ura pet in čas je že bilo iti domov. Gospoda učitelja je zagnal

silen kašel, v pljuvalniku so se poznali krvavi madeži. »Tak učitelj, tak učitelj!« Srce se mu je krčevito stisnilo in obrnil se je po otrocih. Ti so sedeli mirno, kakor pribiti na svojih prostorih, le sedaj pa sedaj se je ozrl kateri po mrtvi miški pri peči.

»In vi pijete žganje? — Diši vam iz ust, gospod učitelj! Kaj naj mislijo učenci?«

»Kuham si šele na večer, ker podnevi ne utegnem, zato pa pojem včasih malo kruha in nekoliko prilijem...«

»Kaj?« se je začudil nadzornik, »sami si kuhate? Saj imate vendar ženo!«

»Umrla je.«

»Umrla? — No, in kaj zato; saj jih imate skoraj petdeset na mesec, ne more vam biti ravno slabo.«

»Imam dva sina v šoli, eden je na Dunaju; oba rabita mnogo.«

Gospod nadzornik se je obrnil proti vratom; učitelja je zagnal silen kašel.

»In vendar, premislite: učitelj, vzgojitelj mladine, in pije žganje, to je nedopustno! — In to berilo! — Izbršite ga vendar. To je brez pomena. Saj pravim... No, slutil sem nekaj takega. Sedaj je že kasno, jutri pridem, bomo potem videli...«

Gospod nadzornik je odšel.

Učitelj Simon Kandus je namočil gobo v vodo, ki je stala v škafu za vrati ter izbrisal tablo. Roka se mu je pri tem tresla in kašel ga je silil. »Kdo je ubil miško?« je vprašal potem tiho in bolestno. Temne sence so ležale po sobi in čulo se je zamolklo smrčanje: mnogo otrok je dremalo... Gospod učitelj Simon Kandus se je naslonil ob mizo. Pred očmi mu je bilo stoinpetdeset umazanih, sestradanih obrazov, njegova ljubljena mladina; tu je bilo njegovo življenje, življenje že preživelo. — Zagnal ga je hud, suh kašel. Otroci so se predramili. Čudno je bilo gospodu učitelju pri srcu, v očeh ga je zaskelilo. Debela solza mu je zdrknila po licu.

V zvoniku sv. Damijana je odbila ura četr. Otroci so se vsuli iz šolskega poslopja ter drli domov po vasi. Gospod učitelj je stal na pragu ter zrl za njimi, dokler niso v temi izginili. Solnce je bilo že davno zašlo in nebo je žarelo v čudovitih barvah; tisoče in tisoče zvezd je trepetalo na njem. Tam izza daljnih gora je priplaval počasi kos lune.

Simon Kandus se je naslonil ob zid šolskega poslopja. Gledal je, kako počasi, skrivnostno je lezla luna izza gorâ; opazoval in štel je zvezdice, ki so visele na nebu in zdelo se mu je, da gledajo vse vanj. Pozabil je bol, ki mu je ravno prej razjedala dušo in skrivnostno je napenjal ob šuštenju vetra ušesa: Kako lepi glasovi so to bili! In smeh se je čul; smeh vil ob bližnjem potoku. Ah, ti glasovi, to šuštenje, ki prihaja iz tihe noči! Gospod učitelj je zatisnil oči; sladko mu je bilo naenkrat pri srcu. Ah, kam si je želelo naenkrat to srce, srce, skoraj že staro: tja, nedaleč na konec vasi si je želelo, tam mu cveti roža.

Mislil je mnogo in ukrenil, da se mora ženiti, bolje mu boče potem! Počasi je prestopil gospod Simon prag šolske sobe ter se bližal svoji sobici. V sobi je bilo temno in učitelj je prižgal leščerbo. V motni luči je bila razločiti nizka postelja, ki je stala pri vratih. Srèdi sobe je stala miza s par stoli in na mizi je ležalo par knjig in zvezkov poleg krožnikov in sajastih kozic. Na robu mize je ležalo pismo za Simona Kandusa. Gospod učitelj ga je hitro odprl ter začel čitati. Pri vsaki strani je obstal ter globoko zavzdihnil. Z Dunaja mu piše sin po denar; rabi za izkušnjo. Dvesto kron, samo dvesto kron!

Odložil je pismo ter stopil z lučjo v levi kot sobe; tu je stal štedilnik. Po zimi ga je namreč gospod učitelj prenesel iz kuhinje v sobo, da je bilo gorkeje. Gospod učitelj je zakuril v štedilniku ter pristavil lonec vode; vanj je spustil nekoliko krompirjev in peščico soli, potem pa je lonec pokril z ožgano desko. Prijetna toplota je začela prihajati od štedilnika sem. Učitelj Simon je privil luč, da ne bi zgorelo preveč olja, ter sedel na nizek stolec poleg štedilnika.

Tih, skrivnosten mir je vladal vsenaokoli in v loncu je začelo polagoma vreti. Skozi okno je padal v sobo poševno lunin soj in gospod učitelj je razločeval čudovite barve. Toda za jutri se mora pripraviti; — in kje dobiti najnovejših metodikov? Polotila se ga je huda skrb in hotel je vstati ter iti iskat po predalih strokovnih knjig. Prej je še hotel priložiti poleno na ogenj, toda krompir je bil že kuhan. Gospod učitelj je pozabil takoj na vse metodike in hitro je odstavil lonec in odlil vodo. V veži pa je nekaj zaropotalo in vrata so se odprla, nekdo je vstopil! Gospod učitelj v temi ni takoj spoznal prišleca, šele ko je zaslišal njegov glas je učitelj odgovoril: »O, gospod Joško, dober večer!«

Joško Muhca je bil organist in mežnar pri fari sv. Damijana. Kadar je bil gospod učitelj bolan, ga je nadomeščal Joško Muhca; sicer se pa v posvetni pouk ni rad vtikal. Mnogo rajše je nadomeščal gospoda župnika v verouku, kajti v verskih rečeh je bil bolj izurjen. Sploh je bila cerkev središče njegovega delovanja: orgljal je in vodil petje, prižigal sveče in čedil zlate in srebrne kelihe, zvonil zjutraj, opoludne in zvečer in navijal cerkveno uro. Vendar pa gospod Muhca ni bil ponosen na to svojo službo, še celo nekoliko se je je sramoval. Zlasti kadar je prižigal sveče, je pogledoval srdito v stran.

Iz spoštovanja do svojega gosta je gospod učitelj odvil luč ter velel gospodu organistu sest. Muhca pa je obstal sredi sobe ter gledal na gospoda učitelja, ki se je mašil s toplim krompirjem in surovim maslom. Muhci je postalo naenkrat hudo pri srcu. Ni bila to nevošljivost, ne, le krompirjev duh ga je nekako čudno ščegetal v nosu in od tu je šlo proti srcu, od srca pa proti želodcu: organist danes ni še ničesar jedel.

Muhca je počasi sedel na bližnji stolec.

»Gospod nadzornik je bil tu, kajneda?«

»Bil je! Pripraviti se moram še za jutri.«

»Seveda, človek se mora še na stara leta učiti! Tudi pri meni je tako: nove skladbe, nove pesmi, in jaz naj vse to proizvajam!«

Gospod učitelj ni ničesar na to odgovoril, tudi organist je molčal; bolj kot kedaj mu je dišal sedaj krompir.

»Gospod učitelj, ali vi nikdar ne presolite krompirja?«

»Danes sem zadel ravno prav, samo pokusite, jako slasten je!«

Organist je segel hlastno po krompirju.

»Prav pravite: jako slasten je!«

»Kako čudno je to! — Včasih človeku krompir izvanredno diši, včasih zopet kaj družega; ali to, drugo si mora izbiti iz glave. Le krompir, samo krompir! — Kaj mislite, gospod Joško, ali je to prav?«

»Prav bi že bilo, ko bi ga človek vedno imel, sicer so pa same izkušnje.« —

Gospod učitelj je postavil lonec v kot, privil luč ter sedel poleg organista.

»No kaj, prav ali ne prav! Glavno je naloga, namen, — in, vzgajati mladino ni najslabše! Lepo je to, posebno, če ima človek veselje!«

»Da, prav imate, gospod učitelj, tudi meni ne more nihče nič očitati — in vendar, poglejte druge; vse si lahko žele, in kakšni ljudje so še vrhutega!«

Gospod učitelj se je sklonil in zatisnil ušesa, da ne bi slišal organistovih pohujšljivih besed. Vedel je, da pride sedaj najhujše. Kadar je bil organist lačen, tedaj je govoril čudne stvari: Bog ni bil več pravičen, cerkvene orglje niso več lepo pele, država in cerkev sta se mu zdeli nepotrebni in vsa človeška družba krivična; ovrgel je v korenitem govoru vse zakone in postave. Kar je učitelj slutil, tako se je tudi zgodilo.

Organist je vstal, zravnal nekoliko svojo kosčeno postavo in začel govoriti o stvareh, katerih se je učitelj tolikanj bal. Videl je namreč vedno svoj pastirski poklic pred svojimi duševnimi očmi in ta ga je odvrčal od organistovih besed.

Skozi nezastrito okno je še vedno padal v sobo lunin svit, kakor iz srebra vlit je bil videti, v krasnih, čudovitih barvah. Ker je bilo gospoda učitelja strah organistovih besed, se je zamislil v skrivnostne barve: ko bi jih mogel ujeti in z njimi začrtati pot, pot organistovo in svojo ... pot, ki jo črta organist z besedami ...

Lunin svit je obkrožil organista, ki je govoril. Razvnel se je bolj, kot kdaj prej. Sobo je napolnjeval prijeten duh po kislem zelju in organist je dobil moč. Njegovo suho telo se je divilo besedam, ki so mu prihajale iz grla mogočno in proroško. Toda vedno težje so zmagovala njegova pljuča, pomagal si je z rokami in z vsem životom.

Učitelj je pozabil na barve, ki so padale z luninim svitom v sobo. Njegove oči so strmele skozi okno tjakaj daleč, daleč proti lesketajočemu se nebu. Organist se je onemogel sesedel ...

* * *

Po nebu so priplavali črni oblaki in zastrli razsvetljeno nebo. V leščerbi je zmanjkalo olja in luč je jela pojemat, učitelj je sedel sam na nizkem stolcu in zrl predse: Izginile so čudovite barve: kje so? In v mislih je že z njimi risal, sedaj pa jih ni več.

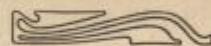
»Kje so?« je vprašal učitelj tiho.

Organist Joško Muhca se je vzdramil ter vstal.

»Mrzlo postaja v sobi, grem domov. Lahko noč, gospod učitelj!«

»Lahko noč!«

Luč je dogorela in tema je nastala v sobi. Učitelj Simon Kandus je sedel nepremično na svojem nizkem stolcu. Od štedilnika sem ni prihajala več ona blagodejna toplota in gospoda učitelja je začelo zebsti. Zavil se je tesno v staro, raztrgano plahto ter strmel plaho skozi okno v temno noč. Težke, bridkosti polne misli so ga obšle. Slutil je, da se bližajo še mnogo slabši časi. Iz teme sta prihajali proti njemu dve črni, odurni, razmršeni prikazni: Beda in Bolezen.

Iz ženskega sveta.

Višja dekliška šola v Ljubljani se ima opustiti, ker je mesto namesto nje ustanovilo 6razredni dekliški licej. Ker v Ljubljani prav zelo primanjkuje dekliških šol in se je bati, da bi hodila naša dekleta v kak nemški zavod, je »Splošno slovensko žensko društvo« sklenilo, da naprosi mesto, naj se poleg liceja pridrži tudi višja dekliška šola.

Tečaj za češki jezik. Da se tem lažje zbliža slovensko ženstvo s češkim ženstvom, je priredilo »Splošno slovensko ženstvo« tudi letos tečaj za češki jezik, ki se ga udeležuje okoli 20 članic. Pouk, ki ga je blagohotno prevzel gosp. Adolf Porš, se vrši v večernih urah na dekliškem liceju.

Vseruski ženski kongres. Končno je dovršen vzpored vseruskega ženskega kongresa kakor sledi: 9. decembra sprejemanje članic po ruskem vzajemnem ženskem dobrodelnem društvu. 10. decembra občni zbor in otvoritev kongresa v mestni posvetovalnici v Peterburgu. Od 11. do 16. decembra so zborovanja posameznih oddelkov in 16. decembra drugi občni zbor in zaključek kongresa v mestni posvetovalnici. Poleg tega pa priredi vrhovno vodstvo za časa kongresa tudi več znamenitih koncertov.

Ženska bodočnost. Ženska emancipacija ima prav mnogo nasprotnikov in celo nasprotnic, ki so v

velikem strahu, da v doglednem ali nedoglednem času sploh ne bo več pravih žensk na svetu. Zanje namreč vedoča, možu docela enakopravna in enakovredna žena nima prav nikake mikavnosti, ker se boje, da bo izgubila s svojim novim položajem vse stare ženske lepe lastnosti. O tem predmetu se je po svetu že mnogo govorilo in pisalo. Znamenita pevka, ga. Melba je dejala nedavno: »Moj instinkt mi pravi: »Svoboda, ki jo doseže ženska prav gotovo, nikakor ne izpodrine v njej ljubezni do domačnosti. Nasprotno, ženska ostane to, kar je bila in postane vbodoče še bolj ženska, kakor je bila doslej. Tudi vnanja lepota ženske se bo vsled inteligence zvišala.« — Znan angleški slikar John Hassall pa je prišel v svojem razmotrivanju do drugega zaključka. Po njegovem mnenju bo tehnika v bodočnosti tako napredovala, da bodo ženske osvobojene vseh domačih opravil. Zato se bodo tem lažje posvečale gojenju svojega telesa v obliki športa in igre. Zato pa bo ženska bodočnosti krepka, zdrava, lepa in velika. Jetika bo izgnila, kar bo seveda za človeštvo neizmerne vrednosti. Hassall govori tudi o obleki bodoče ženske ter meni, da sčasoma krilo sploh popolnoma izgine, ker je nepraktično. Izvajanja angleškega slikarja so dobra in pravilna, a veljajo samo za ženstvo »gornjih deset tisoč«.

Število učiteljic, ki sodelujejo pri vzgoji mladine, je zelo narastlo. V Avstriji jih je 20.000, na Ogerskem 5968, v Švici 3600, na Angleškem 66.300, na Irskem 7000, na Danskem 1800, v Švediji 2649, na Norveškem 2354, na Ruskem 22.400, v Franciji 49.400, v Italiji 31.800, na Portugalskem 22.000. V Zedinjenih državah Amerike pa je 76.348 učiteljic. Tako je ogromen del vzgoje in omike izročjen ženstvu!

Prvi ženski župan na Angleškem. Malo angleško mestece Highwycombe si je izbralo za župana — žensko, mis Dove, ki je v tem mestu dolgo delovala kot učiteljica. Meščani so tako cenili resnobno in vztrajno delovanje gospodične Dove, da so jo volili za župana. Od 1. novembra je prevzela županja Dove občinske posle. To dejstvo dokazuje, da je našel ženski pokret na Angleškem mnogo odziva.

Za Miklavža in Božič. Bližata se sv. Miklavž in Božič. Mnogi starši izdajo v tem času prav mnogo denarja za igrače, ki imajo z njimi otroci malo časa veselje. Zato naj bi kupovali starši svojim otrokom rajše koristno in primerno berilo: slovenske pravljice, pripovedke, basni, potopise, opise znajdb, zgodovinske povesti ter primerne zbirke pesmi. Treba pa paziti, da čitajo otroci s pridom, t. j. počasi in preiščljeno; zapisujejo naj si posebno izreke iz knjig in naj si zapomnijo lepe izraze. Le tako čitanje prinaša korist. Vse take knjige dobe starši v slovenskih knjigarnah! Matere, dajte svoji deci dobro koristno **domačo knjigo!**

Slovenkam!

Vsak dan dobimo nove naročnice in tudi nova priznanja za »Slovensko Gospodinja.« Naše naročnice pritrjujejo, da je list prav primeren, da se udomači v vsaki slovenski hiši. Zato prosimo vse naše pristaškinje, vse Slovenke, naj priporočajo in razširjajo »Slovensko Gospodinja.« To je **edini slovenski ženski list**; delajte torej zanj, da se vzdrži vsaj ta! Naročnina ne zahteva nikakih denarnih žrtev, ker je ni treba plačati v gotovini, nego prosimo samo za one listke, ki so pod pokrovom vsake škatljice Cirilove ali Zvezdne cikorijske. Že večkrat smo poudarjali, da uporablja cikorijo skoraj vsaka hiša, in ako kupi namesto tujih izdelkov domačo Cirilovo ali Zvezdno cikorijo, s tem podpira domačo obrt, kupi dobro blago in si nabira objednem naročnino za »Slovensko Gospodinja.« Tuja cikorija je vsaka dražja, ker se za njene listke ne more naročiti lepega ženskega lista. Slovenke, sezajte zato po Cirilovi in Zvezdni cikoriji, zahtevajte jo povsod! Kakor je v slogi moč, tako je v skupnem delu rešitev in gotovi obstoj naše jasnejše bodočnosti. S skupnim delom se otresemo tujega vpliva ter okrepimo sebe. S tem pa pomoremo vsemu narodu, kajti če smo močni posamezniki, bo močan tudi ves narod. Samostojni moramo postati, postati moramo svoji gospodarji! — Namen »Slovenske Gospodinje« je širiti zavednost med slovenskim ženstvom. »Slovenska Gospodinja« želi postati tovarišica in svetovalka vsake Slovenke; vzbujati ljubezen do vsega domačega in narodnega. Da je to lažje doseči, smo uvedli za list naročnino, ki ne stavi nobenih posebnih zahtev na naročnice in jo lahko da in pošlje vsaka slovenska hiša. Zato priporočajte in širite »Slovensko Gospodinja«, naročajte jo, ker le na ta način je mogoč obstoj lista. Opozorjamo pa še enkrat cenj. čitateljice, da so le oni listki veljavni za naročnino, ki so pod pokrovom škatljic, katere imajo varstveno znamko zvezda s polmesecem ali pa imajo trobojnico preko pokrovca. Le ta cikorija je pristni slovenski izdelek, le to je narodna cikorija!

Najboljši češki nakupni vir.

Ceno posteljno perje!

1 kg sivega, puljenega 2 K, boljše 2 K 40 h; polbelega 2 K 80 h; belega 4 K; belega, puha-stega 5 K 10 h; 1 kg velefinega, snežnobelega, puljenega 6 K 40 h; 8 K; 1 kg puha, sivega 6 K, 7 K; belega, finega 10 K; najfinejši prsni puh 12 K. Kdor vzame 5 kg dobi franko.

Zgotovljene postelje

iz gostonitega rdečega, modrega, belega ali rumenega nankinga, pernica, 180 cm dolga, 116 cm široka, z 2 zglavnikomoma, vsak 80 cm dolg, 58 cm širok, napolnjen z novim, sivim jako stanovitnim puhastim posteljnim perjem 16 K; napol puh 20 K; puh 24 K; same pernice po 10 K, 12 K, 14 K, 16 K; zglavniki 3 K, 3 K 50 h, 4 K. Razpošiljanje po povzetju od 12 K naprej franko. Dovoljeno je vzeti nazaj ali zamenjati franko. Za peugajajoče se povrne denar.

S. Benisch, Deschenitz 833, Sumava, Češko. Cenovnik zastoj in franko.